

Eseménytörténet és szellemrajz

*Minden embernek tartozom, és minden ember tartozik nekem.
Németh László*

Kántor Zoltán a státustörvény problematikájának, a törvény előkészítése és elfogadása körüli véleménynyilvánítások és viták roppant alapos feldolgozását végezte el.¹ Ugyanakkor tanulmánya végén megjegyzi, hogy a politikai dimenzió elemzése nem tartozott prioritásai közé. A politikai kérdések között említi a Magyarország és szomszédai közötti viszonyt azzal a megjegyzéssel, hogy a státustörvény felszínre hozta a korábban sem felhőtlen kapcsolatok mélyén meghúzódó ellentéteket. A kedvezménytörvény előkészítésének és elfogadásának eseménytörténete², a jogszabállyal kapcsolatos román hivatalos és nem hivatalos reakciók elemzése lehetőséget kínál arra, hogy a 21. század elején felmérjük, hogy az európai integrációs versenyfutás politikai, társadalomépítő közegében miként alakul, illetve alakítják egyesek - évszázados reflexek jegyében - a román-magyar viszonyt, illetve a Magyarországgal kapcsolatos közvélekedést.

A román-magyar viszony új és meghatározó eleme 2000-re az, hogy a román társadalom felismerte és elismeri Magyarország politikai/gazdasági/társadalmi eredményeit, értékeli az országépítési teljesítményt, miáltal megváltozóban a korábbi lekezelő és elutasító viszonyulás mindahhoz, ami magyar.³ Magyarország tagadhatatlanul jobb nemzetközi megítélése, az integrációs verseny azonos feltételei az uniós felvételre pályázó országok részére mérceként is szolgálnak, ami az országimázs alakulásakor fontos tényező. A román-magyar viszony, illetve a viszonyról kialakított lakossági vélemény pedig természetesen tükrözi a világpolitikai kontextus változásait. Az a romániai magyar politikusok által sokszor hangoztatott tétel, hogy Románia számára az Európai Unió felé vezető út kikerülhetetlenül Magyarországon át vezet, minden bizonnyal szintén hatott a közvéleményre. A státustörvénnyel kapcsolatos román reakciók vizsgálata két elemzési szinten végezhető el: a román politika egyes - pártokat, kormányzatot, állami intézményeket képviselő - szereplői miként reagáltak a jogszabályra⁴, és véleményük, megnyilvánulásaik miként illeszkednek programjukhoz, korábbi elvi állásfoglalásaikhoz, illetve milyen és miként alakul a román lakosság vélekedése a kedvezménytörvényről. Jelen írásban a lakossági vélekedés vizsgálata a célunk, az első kérdéssel csak olyan mértékben foglalkozunk, amennyire a belpolitikai kontextus felvázolása megköveteli.

Ismert, hogy a törvényt kezdettől fogva a román politikusok vehemensen vitatták és elutasították, bár érvek vagy túl általánosak voltak (Nagy-Románia Párt közleménye: Magyarország beavatkozik a szomszédos országok belügyeibe, Adrian Nastase kormányfő: a készülő törvény diszkriminatív),⁵ vagy a magyar fél részéről történő kellő tájékoztatást hiányolták.⁶ Szakmai-politikai érveket csak a törvény elfogadása után fogalmaztak meg (Valeriu Stoica a Nemzeti Liberális Párt elnöke: területen kívüliség, a gazdasági életbe való beavatkozás), bár ezek között is volt túl általános (Mircea Geoana külügyminiszter: akronisztikus és nem európai, Traian Basescu: alapszerződés-ellenes).⁷

Egy kemény politikai hadjárat veszi kezdetét a státustörvény ellen: a román kormányfő kijelenti, a román-magyar alapszerződés kivételével minden más államközi megállapodást is képes felrúgni, amennyiben a magyar kormány nem mond le a törvény romániai alkalmazásának szándékáról, mert Románia nem gyarmati terület, ahonnan Magyarország munkaerő-szükségletét biztosíthatja.⁸ Az elutasítás lakossági támogatottságát július közepén mérő közvélemény-kutatás eredményei mintha a román kormány álláspontját igazolnák: a románság 86,9 százaléka elutasítja a törvény alkalmazását, s mivel ezzel párhuzamosan a magyarság 81,1 százalékban elfogadja, sikerült kimutatni, hogy a státustörvény - áttételesen a román-magyar kapcsolatok - vonatkozásában a romániai társadalom kettészakadt az etnikai törésvonal mentén.

A Metro Media Transilvania által végzett felmérés eredményei nem csupán meglepőek az erdélyi-bánsági társadalmi realitásokat ismerők számára⁹, de módszertani szempontok is arra indítanak, hogy kételkedéssel fogadjuk a közölt adatokat. A kérdőívben szerepeltetett négy elfogadhatóság-fokozat (elfogadná az ország egész területén a törvény alkalmazását; csak Erdélyben fogadná el; a két székely megyében fogadná el; semmiképpen nem fogadná el) ellenszenvre hangolja a román megkérdezettet, az állam területi egyneműségének megszűnését juttatja az eszébe.

A Szórvány Alapítvány részéről június végén tettünk javaslatot a státustörvény román lakossági fogadtatásának a vizsgálatára, s a kérdőíves lekérdezésre végül augusztus hó folyamán került sor. A kutatás egyfelől helyzetfelmérési kísérlet: miként vélekedik a falusikisvárosi-nagyvárosi erdélyi román lakosság az anyaországnak a határon túli nemzettársak iránti felelősségéről, illetve mennyire fogadja el e felelősség jogi intézményét, a státustörvényt. Másrészt a kutatás során arra nyílt lehetőség, hogy elvégezzük a román-magyar viszony egyfajta szellemrajzát - értékelések, vélekedések, érzület - településtípusok és a többség-kisebbség közötti etnikai arány szerinti bontásban.

A felmérést kilenc erdélyi megyében végeztük, ezek kiválasztásának a szempontjai:

a) olyan megyék, ahol a románság túlsúlya jelentős és a magyarság jelenléte szórványos (Arad, Beszterce-Naszód, Brassó); b) olyanok, ahol a magyarság van túlsúlyban (Hargita, Kovászna); és c) olyanok, ahol román többség mellett a magyarság demográfiai jelentős (Bihar, Kolozs, Maros, Szilágy). Minden megyében a mintába bekerülők egy részét a megyeszékhely, további részeit egy kisváros és egy falu lakosai (40-30-20 fő) alkották. Megyénként 90, összesen 810 személyt kérdeztünk meg 2001. augusztus 15-20. között.

A kedvezménytörvény fogadtatása a nyilvánosság szférájában negatív. Román hivatalosság részéről legjobb esetben semleges megnyilvánulás történt, a román sajtó pedig - mint általában a magyar vonatkozások esetében - nem vállalta a tényfeltárás szerepét, s ha a jogszabályt támadó politikusoktól elhatárolódott, akkor a politikus személye s nem a törvény okán tette. Egy ilyen általánosan elutasító közegben a Szórvány Alapítvány kutatása arra vállalkozhatott, hogy kimutassa, a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos fenntartások milyen okokra vezethetők vissza - az elutasítás elvi, avagy konkrét-kontextuális.

Anyaországi felelősség és státustörvény

A felmérés szerint a megkérdezettek közel kétharmada egyetért az anyaország határon túli nemzetrészek iránti felelősségével, s alig egytizedük utasítja ezt el. A felelősségre három vonatkozásban kérdeztünk rá, s mint az alábbi táblázat mutatja, a legkisebb egyetértés Magyarország felelősségvállalásával kapcsolatos.

Felelősség %	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nem válaszol	Összesen
Bármely állam	67,9	17,3	5,1	9,3	0,5	100,0
Románia	66,9	15,3	8,0	9,3	0,5	100,0
Magyarország	58,0	15,6	13,8	12,0	0,6	100,0

A Magyarország vonatkozásában mért alacsonyabb egyetértési érték azt jelzi, hogy hat a hosszú évek - elsősorban a diktatúra idejének a - jelszava: Senki ne avatkozzon az ország belügyeibe! Bár elvben elfogadják a felelősséget, ha ennek belpolitikai vonatkozásai is vannak/lehetnek, akkor már nem. Az elutasítás és a bizonytalanság mértéke sokkal nagyobb, ha konkrét területen történő megnyilvánulásra utalunk:

Jelleg %	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nem válaszol	Összesen

Politikai	41,5	16,5	16,8	14,4	10,7	100,0
Erkölcsei	59,3	19,4	4,8	5,2	11,1	100,0
Kulturalis	67,0	15,8	3,6	2,8	10,7	100,0
Gazdasági	48,1	16,9	13,6	10,6	10,7	100,0

További kérdések segítségével azt vizsgáltuk, a különböző jellegű támogatások milyen szinten fogadhatók el a románság részéről. A politikai támogatást leginkább nemzetközi szinten tartják elfogadhatónak (43,2 %), és a legkevésbé fellépésként azon ország kormánya részéről, ahol a kisebbségi közösség él (34,6 %) - még a célközösségnek közvetlenül juttatott támogatással is inkább egyetértenek. Kulturális téren a szellemi támogatás a leginkább elfogadott (65,8 %), a pénzügyi a legkevésbé (57,7 %), a kisebbségi közösségek számára létesített programok támogatottsága a kettő közötti (61,1 %). Gazdasági téren a partnerkapcsolatok a legelfogadottabbak (55,9 %), a kisebbségi vállalkozókkal kialakítandó preferenciális kapcsolatok a legkevésbé (28,0 %), még a kisebbségi vállalkozók közvetlen támogatását is inkább elfogadják (34,2 %). Fontos továbbá, hogy a gazdasági és a politikai támogatás konkrét formáit illetően igen nagy a bizonytalanság: 33,0 illetve 40,7 százalék nem tudja vagy nem válaszolt a kérdésre.

Bár nem rendelkezünk a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő adatokkal, amelyek alapján a kapott eredmények minősítése objektív elemeket is tartalmazna, annyi bizonyos, a kapott eredmények alapvetően megértésről, a kisebbségi közösségek iránti empátiáról vallanak.

A kedvezménytörvény elleni kampány okán a továbbiakban nem csupán az iránt érdeklődtünk, hogy a megkérdezett egyetért-e a hivatalos román elutasítással, hanem az iránt is, hogy mennyire ismeri az elutasítás okait-indokait. A jogszabály elutasításával a megkérdezetteknek majdnem a kétharmada (60,8 %) ért egyet, ami jóval kisebb érték a Metro Media Transilvania idézett közvélemény-kutatása által kimutatott 86,9 százaléknál. Fontos, hogy a megkérdezetteknek csak 22,8 százaléka alakította ki véleményét az elutasítás okainak az ismeretében, a többség más (érzelmi alapon, a kormány iránti szimpátia, elővigyázatosság, stb.) okból utasítja el a státustörvényt.

A román elutasítás	Nem ismeri az okokat, egyetért	Ismeri az okokat, egyetért	Nem ért vele egyet	Nincs válaszol	Összesen
%	38,0	22,8	37,5	1,6	100,0

A fogadtatás két szintje - elvi/elméleti, gyakorlati - között a különbség minőségi: az elvi elfogadáshoz a gyakorlati elutasítás társul. Azontúl, hogy a válaszok felvetik az elméletgyakorlat kettősségének a kérdését, létezik egy további kétely: talán a magyar vonatkozás a megfigyelhető ellentmondásos fogadtatás oka és magyarázata. Más ország esetében az elvek és a gyakorlat közötti különbség minden bizonnyal kisebb lett volna. A különbségre négy tényező külön-külön, illetve együttes hatása lehet a magyarázat.

1. *Az elvek iránti felületes érdeklődés:* napjainkban rengeteg új, az európai jogi kerettel összhangban lévőnek mondott elvárás, igény fogalmazódik meg, s ezekre a polgárnak a napi tapasztalattól függetlenül "illik" rábólintania. Az integrációs elvárás általánosságban nem növeli, éppenséggel tompítja a polgár új iránti

érzékenységet, mert olyan potencialitást jelez, amelynek hatása a mindennapokra elenyésző, illetve nem mérhető fel.

2. *A pozitív énkép:* a román lakosság önmagát toleránsnak, nyitottnak, mások gondjai iránt érzékenynek tartja.¹⁰ Az elvi elutasítás, főleg ismeretek és tapasztalat hiányában, nem felel meg énképének, az egyetértés ezen a szinten nem jelenti semmilyen konkrét következmény elfogadását - tehát egyetért.
3. *A történelmi-szocializációs tapasztalat* ezekkel ellentétes hatása: ami magyar, illetve aminek magyar vonzata van, az román részről fenntartással kezelendő. Az erdélyi románság számára olyan törvény volt ez, amely a többi nemzeti közösséghez viszonyítva a magyarokkal szemben sokkal nagyobb mértékű zártságát jelentette.¹¹ Nagy-Románia létrejötte ezt az alapérzést nemhogy megváltoztatta volna, hanem az asszimilációs politika fontos tételévé avatta.
4. *Új minőség megjelenése:* a hátrányos kisebbségi helyzet anyaországi segítséggel történő kezelése politikai szempontból azt jelenti, hogy a nemzet és a határon túli közösségek között állandósul a kapcsolat. Ennek a kapcsolatnak a jogszabályok nyelvén történő megfogalmazása a nemzet egységének a jogi megjelenítése,¹² ami olyan új minőség, amellyel a megkérdezettek nagyobb része nem ért egyet.¹³

Kisebbségi empátia, többségi reflexek

A kedvezménytörvénynek a románság részéről történő elutasítása változó attól függően, hogy kisebbségi vagy többségi, illetve urbánus vagy falusi közegben élő románokról van szó. A kapott válaszok rétegbontásban azt mutatják, hogy tájékozottság, empátia, félelemérzet, ország iránti lojalitás, az identitás meghatározó elemei vonatkozásában jelentős különbségek vannak a kisebbségi-többségi, illetve megyeszékhely-falu tengelyek mentén.

A nemzeti identitást meghatározó tényezők két csoportra oszthatók: külső tényezők (állampolgárság, lakhely, szülők etnikai hovatartozása) és belső tényezők (anyanyelv, kultúra, vallás, személyes döntés). Miközben az egyes tényezőket átlagosan *nagyon fontosnak* a megkérdezettek 65-80 százaléka minősítette, a szülők etnikai hovatartozását illetően ez az arány alig 30 százalékos. Ha a megkérdezettek nagy része vegyes házasságból származna, akkor ez a különbség nem volna meglepő, de nem ez a helyzet. A belső tényezők a kisebbségi sorban élő románok számára fontosabbak, jelzésként annak, hogy ők nem csupán értik, élik is a kisebbségi sorsot. A falu-nagyváros tengelyen ebben a vonatkozásban nincs releváns különbség, bár a falusiak körében minden tényezőt 5-6 százalékkal többen tekintenek nagyon fontosnak, mint a városiak.

Annak ellenére, hogy a besszarábiai románok és az erdélyi magyarok helyzete alapvetően más, mindkettő az anyaország határain túli közösség. Ebben a vonatkozásban jogos párhuzamosan ugyanazt a kérdést feltenni mindkettővel kapcsolatosan. A besszarábiai románokról 64,6 százalék vallotta, hogy románok, az erdélyi magyarok magyar mivoltát 48,6 százalék fogadta el. Mind román, mind magyar vonatkozásban a legtöbb igen válasz a kisebbségi románok részéről jött (75,1 és 59,3 %), a legkevesebb többségi románok részéről (62,2 és 42,5 %). Településtípusok szerint itt sincs releváns különbség.

A kisebbségi állampolgár számára milyen hovatartozásnak kell elsődlegesnek lennie - ezt általánosságban és a romániai kisebbségek vonatkozásában kérdeztük meg. A kisebbségi illojalitás visszatérő román refrénjének a hatásaként értelmezhető, hogy az állampolgári lojalitást általában 13 százalékkal kevesebben tekintették prioritásnak, mint romániai kisebbségi vonatkozásban. Létezik egy kivétel: a tömbrománság az állampolgárság elsődlegességét általános esetben fontosabbnak tekinti (52,2 %), mint a romániai kisebbségek vonatkozásában (49,6 %). Településtípusok szerint itt sincs releváns különbség.

Az anyaország felelősségvállalásával általánosan többen értenek egyet (67,9 %), mint Romániára vonatkoztatva (66,9 %), ami a határon túli közösségek iránti nemzeti szolidaritás hiányát jelzi.¹⁴ A Magyarország felelősségvállalásával egyetértők aránya a már tapasztalt különbséggel (12,8 %) kisebb. Ez esetben a kisebbségi románok egyetértési aránya a legalacsonyabb, ami annak lehet a jele, hogy félelemérzetük van: félnek a helyi többség további erősödésétől. A legnagyobb egyetértési értékek a többségi románok esetében tapasztalhatók, a tömbromán megyéknél 17 (Magyarországot illetően), illetve 10 (Romániára vonatkoztatva) százalékkal nagyobbakat.

A felelősségvállalás jellegére vonatkozó válaszok azt mutatják, hogy a tömbrománság a leginkább bizonytalan a válaszadást illetően: nagyságrenddel többen nem válaszolnak, mint a másik két esetben. A két pólust ez esetben is a

kisebbségi és a többségi románság alkotja, utóbbi lévén az egyetértőbb. Településtípusok szerint itt sincs lényeges különbség.

A politikai támogatás szintjét - nemzetközi, kormány szintű, közvetlenül a célközösség - illetően a bizonytalanság még fokozottabb, eléri a megkérdezettek 40 százalékát. A bizonytalanság a legkisebb (22 %-os) a kisebbségi románok, a legnagyobb (50 %-ot meghaladó) a tömbrománság körében. Meglepő, hogy többen fogadják el a célközösségek közvetlen támogatását, mint a kormányok szintjén történő beavatkozást: ezzel a beavatkozásmentesség nagyra tartott elvét hagynák sérülni. A nagyvárosiak sokkal inkább egyetértenek minden típusú politikai támogatással, mint a kisvárosiak, a falusiak pedig a célközösség támogatását fogadják el a nemzetközi szintű támogatásnál is inkább.

A kulturális támogatást szellemi téren fogadják el a legtöbben, s pénzügyi támogatásként a legkevésbé (61,1 % - 57,7 %). Rétegbontásban a helyzet: a többségi románok körében szinte 15 százalékkal magasabb az elfogadottsági szint, mint a kisebbségi körében. A tömbromán megyékre ez esetben is a kettő közötti értékek jellemzőek. Településtípusok szerint a legnagyobb egyetértés a falusiak körében tapasztalható.

A gazdasági támogatást illetően a legalacsonyabb értékek a tömbromán megyékre jellemzőek, átlagban 10 százalékkal a kisebbségi románoknál tapasztalt értékek alatt. Településtípusok szerint nincs releváns különbség.

A kisebbségekkel kapcsolatos jogszabályok ismeretét illetően nagy a tájékozatlanság, a válaszolók 35,2 százaléka szerint a magyar státustörvényhez hasonló jogszabály sehol nincs érvényben. Az idevágó román jogszabály, a nagyvilág román közösségeinek nyújtandó támogatást szabályozó 150/1998-as törvény létéről a megkérdezettek 10,2 százaléka tudott. Ez a törvény a kisebbségi románok körében legismertebb (14,7 %-os), a tömbrománság körében a legkevésbé az (7 %-os). Településtípusok szerint a megyeszékhelyek lakói sokkal inkább ismerik (13,1 %), mint a falusiak (4,4 %).

A magyar státustörvényről sokkal többen, a válaszolók 74,2 százaléka mondta azt, hogy ismeri. A válaszok szerint a tömbromán megyékben a legnagyobb, 83 százalékos az ismertsége, településtípusok szerint pedig a megyeszékhelyek vezetnek (76,9 %). A tömbromán megyék ez esetben is kilógnak a sorból: a helyzet természetéből fakadóan arra számíthatunk, hogy a kisebbségi románok körében legyen a legmagasabb az ismertségi arány.

A státustörvény várható hatásait illetően a nem magyarok magyarrá asszimilációjától való félelem a legnagyobb (39,3 %), a megkérdezettek kevesebb, mint harmada (27,0 %) a románok iránti negatív diszkriminációnak tekinti, semmilyen külön hatást nem említ és vesz figyelembe egy további harmad (31,1 %). A negatív diszkrimináció a leggyakoribb a tömbromán megyékben, 15 százalékkal magasabb értékkel, mint a többségi románság esetében, akik a legkevésbé tekintik negatív diszkriminációnak a kedvezménytörvényt (20,3 %). Az asszimilációtól a többségi román megyékben félnek a leginkább (42,5 %), alighanem indokoltan: minden bizonnyal itt a legnagyobb a románá asszimilált magyarok száma, s a disszimiláció első címzettjei ők lehetnek. Településtípusok szerint falun félnek a legkevésbé a nem-magyarok magyarrá asszimilációjától (36,1 %).

A román-magyar államközi kapcsolatok alakulását illetően négy periódusról kértünk véleményt: 1990 előtt, 1991-1996, 1996-2000 és 2000 után. Általánosságban az 1990 előtti kapcsolatokat ítélték a legjobbnak: érthető módon, a kommunizmus idején, Moszkva árnyékában komoly differendum nem alakulhatott ki. Az 1991-1996 közötti időszak kapta a legrosszabb minősítést (22,2 % jó), 2000-től ismét romlást látnak (29 %-ról 27 %-ra esett vissza a jó minősítés aránya). Az államközi kapcsolatok terén változást a státustörvény okán nem érzékel a kisebbségi románság, miközben mind a többségi, mind a tömbrománság enyhe romlást lát. A tömbrománság a 2000 utáni kapcsolatokat tartja a legrosszabbnak, miközben a többségi és a kisebbségi románok a legkritikusabban az 1991-1996 közötti időszakot ítélik meg. Településtípusok szerint a falvak és a megyeszékhelyek románsága vélekedik úgy, hogy 2000 után romlás következett be a kapcsolatok terén.

A román és magyar etnikumok közötti kapcsolatok értékelése: a megkérdezetteknek szinte a fele (49,1 %) az 1990 előtti időszakot ítélte a legjobbnak, komoly visszaesést mutat 1991-1996, és a 1996-2000 közötti szintről nincs elmozdulás 2000 után sem. Vagyis miközben az országok közötti kapcsolatban - enyhe - romlás érzékelhető a státustörvény miatt, ez az etnikumok közötti kapcsolatok terén nem mutatkozik meg. Sőt, a kisebbségi románok körében növekedett a jó minősítések aránya (31,6-ról 33,3 %-ra), miközben a tömbromán megyék esetében mintegy 3 százalékos a csökkenés. Településtípusok szerinti bontásban nincsenek különbségek. Végezetül az iránt érdeklődtünk, hogy a státustörvény hatására megváltozik-e helyben a román-magyar kapcsolat? A válaszolók negyötöde szerint nem, 11,1 százalék javulásra számít, 8,5 százalék romlásra. A javulásra igazán okot a státustörvény nem szolgáltat, hiszen csak az egyik, a magyar fél számára nyújt kedvezményeket, a romlásra számítókat úgy gondolják, a román

többség képtelen lesz feldolgozni, hogy az új helyzetben a magyarok külön támogatást kapnak. A legnagyobb mértékű romlásra a kisebbségi románok körében számítanak (14,7 %), érthető módon - ők közvetlenül érzékelik majd a státustörvény hatását. De ismételten "rendellenes" módon nyilvánulnak meg a tömbromán megyék megkérdőjeztjei, kétszer annyian (9,6 %) számítanak a kapcsolat romlására, mint a többségi román megyékben.

Az itt idézett adatok alapján kísérletet teszünk a különböző román közösségek kisebbség-viszonyulási robotképének a felvázolására.

- *Kisebbségi (székelyföldi) románok:* a határon túli románokat és magyarokat a többségi és tömbrománságnál nagyobb arányban tekintik a nemzet részének; a nemzeti identitás belső tényezőinek relatív nagy fontosságot tulajdonítanak; a legtöbb információval rendelkeznek a kisebbségi kérdésről mind általában, mind magyar vonatkozásban; reálisan - stabilnak - látják a román-magyar viszonyt, változásra nem számítanak; a helyi magyar többség erősödésétől félve a legkevésbé értenek egyet az anyaországi támogatással, körükben a legnagyobb a helyi román-magyar kapcsolatok romlására számító aránya.
- *Többségi románok:* a nemzeti identitás külső tényezőit tekintik elsősorban fontosaknak; a kisebbségi polgár számára - abszolút és relatív értelemben egyaránt - a legkevésbé fontosnak a nemzeti hovatartozást tekintik; a leginkább egyetértenek az anyaországi felelősséggel - lokális helyzetük biztos tudatában; a magyarországi támogatások vonatkozásában a legegységesebbek; a státustörvényt a többiekénél jóval kisebb mértékben tekintik a románokkal szembeni diszkriminációnak; körükben fogadják el a legkevesebben a státustörvény hivatalos román visszautasítását; a legnagyobb arányban tekintik mindkét országot felelősnek a státustörvény kapcsán kialakult feszültségekért.
- *Tömbben élő románok:* nincs koherens kisebbségképük, válaszaik nem korrelálnak a másik két minta válaszaival; ott vélnek romlást, ahol senki más (román-magyar kapcsolatok 2000 után); a kisebbségekkel általában elvárásaik keményebbek, mint a romániai kisebbségekkel szemben (ez ellentmond a román történelem folyamatainak); az anyaországi támogatást illetően a leginkább bizonytalanok; a kisebbségekkel kapcsolatos jogszabályokról közülük hallottak a legkevesebben; a státustörvény elutasításának hivatalos okait a legkevésbé ismerik, de a legnagyobb mértékben értenek egyet az elutasítással; a román-magyar etnikumközi kapcsolatok terén kétszer annyian érzékelnek feszültséget, mint a másik két minta tagjai.
- *Településtípusok* szerint nincsenek releváns különbségek, de a falusi közösség általában több empátiával kezeli a román-magyar kapcsolatok kérdését, a támogatást inkább elfogadják, véleményük homogénebb az urbánus közösségeknél. A megyeszékhelyek lakói esetében nem észleltük a hatását annak, hogy helyi politikai döntéshozatal kihatna a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos értékítéletekre, illetve érzékenységre.

Az itt felvázolt kép egyetlen felmérés adatai alapján alakult ki. Mivel ilyen típusú vizsgálatok a korábbiakban nem voltak¹⁵, fontos volna, ha a jövőben hasonló adatfelvételekre sor kerülne. Az is tanulságos lenne, ha más szomszédos ország magyar nemzeti kisebbsége esetében rendelkeznenk hasonló adatsorokkal. Egy dolog bizonyos: a kedvezménytörvény elfogadása és alkalmazása közvetlenül nem okozta települési szinten a román-magyar etnikumközi kapcsolatok romlását.

Jegyzetek

¹ Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése? In *Magyar Kisebbség*. 2002/1. szám.

² Lásd: Bakk M. - Bodó B.: A státustörvény mint erőpróba. In *Romániai Magyar Évkönyv 2001*, Polis-Szórvány Alapítvány, 317-335.

³ Most nem célunk kifejteni, hogy ez a tömegmérésekben megnyilvánuló elutasítás hogyan alakult ki, és milyen céllal táplálta, illetve tartotta ezt ébren minden aktuális román hatalom.

⁴ Temes megye Művelődési Igazgatóságának a vezetője jelezte, hogy 2001 júliusában egy olténiai szakági találkozón a minisztérium képviselője "szükségesnek tartotta" külön foglalkozni a státustörvénnyel, annak várható káros hatásaira figyelmeztetve a helyi művelődési élet egész ország területéről összesereglett megye vezéreit.

Lásd: Bakk M. - Bodó B. i. m. 325.

⁶ Június 19-i román kormánynyilatkozat, lásd: Bakk M. - Bodó B. i. m. 327.

⁷ Lásd: Bakk M. - Bodó B. i. m. 328.

⁸ Június 21-i kijelentés, lásd: Bakk M. - Bodó B. i. m. 328.

⁹ Kutatók és kutatások vallanak arról, hogy a lokális közösségek szintjén az etnikai törésvonalakat sok esetben felülírják az őshonosok-frissen beköltözöttek közötti törésvonalak. Lásd: Daniel Vighi A közéleti elkötelezettség decentralizálása c. esszéjét a *Provincia* 2000/5-ös számában, Smaranda Vultur és Otilia Hedesan temesvári antropológusok oral history kutatásait bánsági falvakban. Ezt a kérdést vizsgálta a Szórvány Alapítvány kutatócsoportja 1996/97-ben, eredményei nem igazolták, de nem is cáfolták ezt a hipotézist. Lásd: Bodó Barna (ed.): *Local Identity and Regionalism*, Diaspora Foundation, Timisoara, 1998.

¹⁰ Lásd, többek között: Bodó Barna (ed.): *Local Identity and Regionalism*, Diaspora Foundation, Timisoara, 1998.

¹¹ A kiegyezés után egyes magyarországi kisebbségek - németek, szlovákok - nyitottak voltak, a magyar nemzettel való kommunikáció fontos volt számukra, más nemzeti közösségek - románok, szerbek - bezárkóztak, a közigazgatás nyelvét, a magyart alig ismerték. Az első csoport anyanyelvi iskoláinak a száma csökkent 1867-1918 között, az utóbbiaké növekedett. Lásd: Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben*. EPMSZ, Bern, 1989.

¹² Lásd: Borbély Zsolt Attila: A státustörvény, mint a magyar (re)integráció eszköze. In *Provincia*, 2001. 5. sz.

¹³ Jelen felmérés egyik kérdése arra vonatkozott, hogy egy kisebbségi polgár számára mi az elsődleges. A megkérdezettek 24,7 %-a tartotta elsődlegesnek a nemzeti hovatartozást, és 48,3 %-a az állampolgárságot.

¹⁴ Ha általánosságban inkább elfogadják a felelősségvállalást, mint Románia vonatkozásában, a Moldova Köztársaság (Besszarábia) iránt megnyilvánuló felelősség átminősül: nem a nemzettárs, hanem a terület iránti érdeklődés megnyilatkozásának.

¹⁵ Magyarországon 2000 nyarán és 2001 novemberében vizsgálták a Balázs Ferenc Intézet munkatársai a kedvezménytörvény lakossági elfogadását.

- [Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése?](#)
- [Bakk Miklós: A menetközbeni paradigma](#)
- [Bauer Tamás: A státustörvény: kisebbségvédelem helyett "nemzetpolitika"](#)
- [Bíró Béla: Megkülönböztetett diszkrimináció?](#)
- [Bodó Barna: Eseménytörténet és szellemrajz](#)
- [Borbély Zsolt Attila: A státustörvény: magyar nemzetstratégiai alapvetés és nemzetpolitikai lakmuszpapír](#)
- [Bridgid Fowler: Hozzászólás Kántor Zoltán vitaindító írásához](#)
- [Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény vitás jogi kérdései](#)
- [Németh Zsolt: A határokon átívelő nemzeti integráció jegyében](#)
- [Tabajdi Csaba: A kedvezménytörvény 1989-ben kezdődött a kisebbségi rendszerváltozás folyamatában](#)
- [Tóth Judit: Sem nemzetpolitika, sem kisebbségvédelem](#)
- [Plugor Magor: A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban](#)
- [2001. évi LXII. Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról](#)
- [A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról](#)
- [A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata](#)
- [John Hutchinson: Etnicitás és modern nemzetek](#)
- [Bárdi Nándor - Kovács Éva - Misovicz Tibor: Politikai attitűdök, nemzeti önképek az erdélyi magyarság körében \(1997\)](#)
- [Fráter Olivér: Kivándorlás és menekültügyi kérdés a székelyudvarhelyi református egyházközség számadatai](#)

tükreben (1908-1936)

- Kántor Zoltán: Az RMDSZ és a romániai magyar társadalom: alternatívák vagy kényszerpályák?
- Salat Levente: Javaslat a romániai magyar kisebbségi társadalom intézményes keretének megreformálására
- Veress Emőd: Észrevételek a törvényerejű kormányrendeletek romániai gyakorlatáról
- Alt Mónika - Boga Emese: Se vele, se nélküle
- Csata Zsombor: A politikai-adminisztratív elit változásai Csíkszeredában
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben (ENSZ, ET, EBESZ, KEK)
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1990

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék